די בעסטע ערטער אונזערע, אזעלכע מענטשלאך, וואס מיר וועלן זיך דארפן צו זיי חלילה בוקן ביזן גארטל. דאס איז די מאטעריאלישע זייט. היינט די מאראלישע! סטייטש, איך, שלום־עליכם, פריי פייגעלע, האב פליגל, קאן פליען און וויל פליען, קאן זינגען און וויל זינגען, און דער גאנצער עולם וויל הערן — מוז איך זיצן פונדערווייטנס אויף א בוים, קוקן אויף פרעמדע פייגלען, הארכן פרעמדע לידער — און שווייגן, וויגן זיך שטילערהייט אויף אן עלנט צווייגעלע, און הארכן, הארכן, הארכן! ... יא, זוגתי היקרה, אז אך און ווי איז אונז ביידן! ... איך האב זיי דערוויילע געענטפערט מיט א בריוו אחוץ, אז בריוולאך וועלן מיר מיט זיי צו גארנישט ניט דעררייד זיך, מע מוז פערזענלאך זיך זען און שמועסן; געוויינטלאך, האב איך זיי געשריבן דיפלאמאטיש. און בין איבערצייגט, אז ניט שפעטער ווי אין א וואך צייט קומט מען צו מיר פון פעטערבורג. אלזא, זוגתי, זאלסטו וויסן זיין, אז דער ערשטער תנאי מיינער איז: אז איך האב א ווייב ספעקטאר ביז הונדערט צוואנציק יאר, וואס איך קאן זיך מיט איר נישט גטן פאר קיין שום תוספות כתובה אין דער וועלט! איך קאן אן מיין ווייב ספעקטאר ביז הונדערט צוואנציק יאר זיך ניט רירן פונם ארט און נישט שטעלן קיין פעדער, קיין אות אפילו. אזוי וועל איך זיי זאגן. און אז זיי וועלן מיך פרעגן: וואס און ווי אזוי? וועל איך זיי זאגן, אז אינם „פריינד" וועל איך קאנען שרייבן נאר דאן, ווען מיין ווייב ספעקטאר ביז הונדערט צוואנציק יאר וועט זיצן אין פעטערבורג און שטיין ביים אויוון פונם „פריינד", קיין אנדערן קאן איך ניט פארטרויען מיין טייג, מיין געבעקס מיט מיינע מאכלים און פאטראוועס. וועגן געצאלט מיר פאר מיין ארבעט זאלן זיי זיך מטריח זיין אלץ צו איר, צו מיין פלונית מרת ספעקטאר שתחי' ביז הונדערט צוואנציק יאר. און דיר, זוגתי היקרה, זאג איך אן, זאלסט וויסן, אז מיר זיינען גוט אין דער ערד. די חברה דיינע [14] וועלן באקומען זייער טאגבלאט דעמאלט, ווען איך וועל פון דיר געלעגן ווערן. די מעשה מיטן בריוו, וואס יענער שרייבט אייך דארט, אז ער האט גערעדט מיטן מיניסטער [15], פאסט פאר מיין מנהם־מענדל — און דו, נארישע אידענע, א קלאג צו דיין פנים, גלויבסט אין כישוף!? נאר איך ווייס, זוגתי, סאיז דיר ביטער און פינסטער, ביזט געבונדן און האסט מיך צוגעבונדן און האסט אונז ביידן פארבונדן, און מיר ליגן, ברוך השם, ביידע גאנץ פיין אין דער ערד, קיין עין־הרע, און באקן בייגל! ... דו פארשטייסט כאטש, דו נארישע אידענע, ברענען זאלן מיינע שונאים, וואס הייסט ביי מיר איצטיקע צייט נאך הונדערט קארבן א חודש (צו די 40, וואס איך באקום פון דארטן, לויט די חשבונות, וואס מע רעכנט מיר אפ) ?! נאר איך האלט זיך ביי מיין זוגתים קליידל, וואס זאל איך טון? וואס זאל איך טון, אז דו ביזט שוין אזוי ווייט מעוברת, אט־אט דארפסטו איבערקומען געזונטערהייט, זאלסט חלילה ניט מפיל זיין, אדער האבן א מאן־קאלב חס ושלום, אדער אזוי א פארזעעניש, סזאל זיך ניט אויסלאזן חלילה א טייך...

פון מיר בעלך שלום־עליכם.

8

צו י. ח. ראוניצקי און ח. נ. ביאליק

[פונם אריגינאל]

[די פריערדיקע בריוו שלום־עליכמס צו ראוניצקין און ביאליקן (דערהויפט — צו ראוניצקין, מיט וועמען ש. ע. איז נאענט באפריינט געווארן נאך אין די ערשטע יארן פון זיין ליטעראַרישער טעטיקייט) זיינען פארעפנטלאכט געווארן אינם ניו־יארקער „טאג". דא ווערן געבראכט געקליבענע בריוו פון דער ווייטערדיקער קארעספאנדענץ. — דער בריוו באציט זיך אויף ביאליקס ליד „מיין גארטן", וואס איז געדרוקט געווען דעמאלט אינם „פריינד".]

קיעוו, 22־טן יאנואר, 1903.

א שיינעם גוטמארגן מיינע שיינע ליבע פריינט רבניצקי און ביאליק!

קודם כל — מזל־טוב אייך, רבניצקי, מיט אייער קראם [16]! מזל־טוב אייך, ביאליק, מיט אייער „גארטן"! — איך בין באמת געווען אין גן־עדן, בשעת איך האב געלייענט אייער „גארטן" (אין „פריינד"). מיין טאכטער האט אפילו געלאכט פון מיר, וואס איך קוועל אזוי — און האט אבער אליין אויך ניט ווינציק געקוועלט. גוט־גוט, מחיה־נפשות, זאג איך אייך. הערט איר, ביאליק? גוט — און גענוג! — סאיז גוט! איך זאג אייך, אז סאיז גוט! איר הערט? איך זאג אייך, דאס זאג איך אייך, אז סאיז גוט! גוט, וואס גוט הייסט! בקיצור — סאיז גוט!... גאנץ גוט... אבער טאקע גוט... פשוט גוט!

איך שיק אייך די אילוסטראציעס צום „מעסערל" [17]. איר זאלט אזוי צייט האבן עסן, ווי איך האב צייט צו שרייבן בריוולאך! זייט געזונט און שרייבט נאך אן אזא מין „גארטן" — לאזן זיי זען, די כלבים, אז מיר, זשארגאניסטן, האבן אויך א ביאליק. זיי מיינען, אז נאר זיי האבן; מיר האבן אויך! ... אלזא, וואס נאך האב איך אייך געוואלט זאגן? יא, איך האב מיך דערמאנט אן דעם „גארטן" (אין „פריינד"). אי, א גארטן! נו, א גארטן! סאיז שוין איין מאל א גארטן! צווישן גערטנער א גארטן! זינט גאט האנדלט מיט

[14] דער ווארשעווער פארלאג „תושיה" מיט בן־אביגדורן בראש, וואס האט ארויסגעגעבן די „יוד". פאלקסצייטונג" און געשטרעבט ארויסצוגעבן אויך א טעגלאכע צייטונג. — [15] וועגן א דערלויבעניש אויף א טאגצייטונג.

[16] א בוכהאנדלונג, וואס דער אדרעסאט האט דעמאלט געעפנט. — [17] אין העברייאישער איבערזעצונג, וואס איז שפעטער ארויס דורך פארלאג „מוריה".

גערטנער, האָט ער נאָך אַזאַ גאָרטן ניט געזען אין חלום אפילו! אָט דאָס הייסט אַ גאָרטן — אַ. אָט אַזוי באַדאַרף מען שרייבן אויף אידיש אַ גאָרטן, אַז מע וויל באַשרייבן אַ גאָרטן! הקיצור — סאַיז שוין אַ גאָרטן!

און ווייטער (צו אייך, רבניצקי, דברט מען!), האָט מיר ספּעקטאָר געשריבן, אַז „תושיה" רעכנט אייך איבערגעבן מיין ביאָגראַפיע אָנשרייבן צו „אַלע ווערק פון שלום־עליכם"[18]. האָב איך היינט אַרויסגעשיקט ספּעקטאָרן מיין אויטאָביאָגראַפיע אינקורצן מיט אַ גאַנץ צעטל פון אַלע מיינע אַרבעטן (אין רוסישן), וועט דאָס אייך פיל פאַרגרינגערן די אַרבעט, אַם ירצה השם. — נו — ביאַליק! נו — אַ גאָרטן! — גריסט פאַיען[19]. איר בקשה מכח דעם קרוב — ממלא געווען. לעת־עתה מעסט ער נאָך די גאַסן אין יעהופּעץ[20]. מיט דער צייט וועט ער זיך מסתמא צו עפּעס דערשלאָגן; אַ ביסל העלפט ער מיר שרייבן[21]. נו, און ווייטער וואָס נאָך שרייבט מען אייך? אַ גאָרטן? אַ רוח אים אין טאַטן אַריין, ער האָט דאָס אַ ביסל אַנידער־געלייגט אַ גאָרטענדל, אָט דער ביאַליק! שרייבט אַמאָל אויך אַ בריוול, איר זיינט ניט קליין, און טאַקע ביאַליק אויך. אַ גאָרט... זייט געזונט און גליקלאַך... אַ גאָר... פון מיר אייער בעסטער פריינט אַ גאָ... אַ ג... אַ...

שלום־עליכם.

9

צו מרדכי ספּעקטאָר

[פונם אַריגינאַל]

חול־המועד פּסח תרס"ג, קיעוו.

גוט יום־טוב ספּעקטאָר, דער רוח זאָל דיך נעמען!

זאָלסט ווייסן, וואָס פאַר אַ מתנה איך שיק דיר — ביזט דאָס גאָרניט ווערט! אַ נייעם ראָמאַן, אַ לאַ „סטעמפּעניו", נאָר אַ סך קירצער, צעשלאָגן אויף 18 קליינע קאַפּיטלאַך, מיטן נאָמען מאָשקעלי גנב[22]. אפשר וועל איך דיר אַרויסשיקן שבת נאָר די ערשטע אַכט קאַפּיטלאַך, זאָלסטו קיין יסורים ניט האָבן. איך שווער ביי דער הייליקער מצה, אַז דער ראָמאַן איז געענדיקט און איז שוין ביים איבערשרייבער. דינסטאָג שיק איך דיר אַרויס אויך די איבעריקע 10 קאַפּיטלאַך, און וועסט שוין האָבן מאַטעריאַל ביז שבועות, אַם ירצה השם. איך מוז מיך מודה זיין פאַר דיר, אַז איך פיל מיך עפּעס ווי ניי־געבאָרן, מיט נייע, שפּאָגל־נייע כוחות. כמעט קאָן איך זאָגן, אַז איך הייב ערשט אָן שרייבן. ביז אַהער האָב איך מיך נאָר געמאַכט נאַריש, מעשה קונדעס. איך האָב נאָר מורא, טאָמער חלילה גייען אויס די יאָרן... איך בין איצט מעוברת מיט אַזויפיל מחשבות און בילדער, אַז איך בין שטאַרקער פון אייזן, וואָס איך ווער ניט צעשפּרונגען — און אַז אָך און ווי איז מיר, איך באַדאַרף גאָר לויפן זוכן אַ קערבל! ברענען זאָל די בערזע! ברענען זאָל דאָס קערבל! ברענען זאָלן די אירן אויפן פייער, אַז אַ אידישער שרייבער זאָל ניט קאָנען לעבן פון שרייבעריי אַליין און זאָל דאַרפן לויפן זוכן אַ קערבל! מע פרעגט מיך, די וואָס קענען מיך און זעען מיך אַלע טאָג, ווען שרייב איך? כלעבן, אַז איך ווייס אַליין ניט ווען! אָט אַזוי שרייב איך, גייענדיק, לויפנדיק, זיצנדיק, ביי יענעם אין קאַבינעט, פאַרנדיק אויפן טראַמוויי, און פּונקט בשעת מע דולט מיר אַ קאָפּ מיט אַ וואַלד, נישט־געהאַקטן וואַלד, אַ אימעניע אַ טייערע, אַ זאַוואָדל, — פּונקט דעמאָלט וואַקסן־אויס די שענסטע בילדער און עס לייגן זיך צונויף די בעסטע מחשבות, און מע קאָן זיך ניט אָפּרייסן אויף קיין מינוט, אויף קיין רגע דאָס אַלצ־דינג אַרויפצונעמען אויף פּאַפּיר, — ברענען זאָלן די געשעפטן! ברענען זאָל די וועלט! און דאָ קומט דאָס ווייב און רעדט מכח דירה־געלט, מכח שכר־לימוד אין גימנאַזיע, און דער קצב איז אַ דזשענטלמאַן — ער וואַרט, און דער קרעמער איז אַ פּאַרך — ער וויל ניט באָרגן, און דער אַדוואָקאַט סטראַשעט מיט אָפּשרייבן די ביינקלאַך (טיפּש! ער ווייסט ניט, אַז זיי זיינען שוין לאַנג אָפּגעשריבן...), און די ציוניסטן מאַכן אַ באַל — זאָל איך זיי לייענען, און מע קלייבט אַ נייעם ראַבינער — בין איך שולדיק, און דאָס קליינע אינגעלע זאָגט „פּאַפּאַ, דינגי!" — ער וויל זיך עפּעס קויפן אַ נייטיקע זאַך, מסתמא אַ פערדל — גיי זיי אַ בריה און גיב אים ניט! און ספּעקטאָר פון איין זייט שרייט: גוואַלד, מאַטעריאַל! און „דער פריינד" קלאַפּט מיט דעפּעשן: מאַטעריאַל! און אַמעריקע שיקט־אָפּ דעם האָנאָראַר פריער, קאָן מען שוין ניט זיין קיין דבר־אחר און מע מוז שיקן אַהינצו אויך, און „וואָסכאָד" איז עפּעס אויך ניט קיין הונט, און מאַקסים גאָרקיס אויס־גאַבע[23] איז דאָך אודאי נייטיק... שאַ, מע קלינגט. מזל טוב, אָדער אַ קרעדיטאָר מיט אַ סטשאָט[24], אָדער אַ מעקלער מיט אַן אָפּיס[25] פון אַ אימעניע — ברענט אויפן פייער אַלע, און דו, ספּעקטאָר, אויך בתוכם, וואָרים למאי שרייבסטו מיר אַזוי זעלטן און אַזוי ווינציק?

דיין שלום־עליכם.

[18] „תושיה" האָט דעמאָלט אַרויסגעגעבן „אַלע ווערק פון שלום־עליכם" אין פיר בענד. — [19] פרוי פאַלינקאָווסקי, אַ פריינט פון שלום־עליכמס פאַמיליע (אין די שפּעטערדיקע יאָרן — פרוי ראַוויניצקי). — [20] קיעוו. — [21] געמיינט: איבערשרייבן מאַנו־סקריפּטן. — [22] געדרוקט אין דער „יוד. פאָלקסצייטונג", נומערן 19 — 26.

[23] ש. ע. איז דעמאָלט איינגעלאַדן געוואָרן פון גאָרקין צוזאַ־מענשטעלן אַ זאַמלבוך פון אידישע שרייבער, איבערגעזעצט אויף רוסיש, פאַרן פאַרלאַג „זנאַניע". ש. ע. האָט זיך אַ סך אָפּגעגעבן דערמיט, נאָר מחמת פאַרשיידענע סיבות איז די זאַך בטל געוואָרן. — [24] אַ רעכענונג. — [25] אַ פּלאַן.